

VENSTRE- ALLIANCEN I PORTUGAL

Essay

Af Britta Thomsen

Den økonomiske krise i 2008 ramte Portugal meget hårdt med store offentlige nedskæringer, høj arbejdsløshed, massedvandring og social uro. En situation, der også førte til et politisk skifte i det relativt unge demokrati, nemlig etableringen af en politisk alliance mellem Socialistpartiet og venstrefløjspartierne efter parlamentsvalget i 2015.

Den borgerlige opposition spåede den nye venstrefløjsalliance meget få chancer for at overleve mere end få måneder og kaldte den hånligt for “geringonca” – en himstregims eller tingest, sammensat efter de forhåndenværende søms princip. Imidlertid gik det anderledes. Tre år senere kunne den portugisiske statsminister António Costa afslutte finansforhandlingerne i november 2018 med følgende tale i Parlamentet:

Om få minutter vil vi bevise, at det var det hele værd, at Socialistpartiet, Venstreblokken, Kommunistpartiet og det Økologiske Parti gik sammen om at danne et parlamentarisk flertal, som tillod os at skabe de politiske forandringer, der skulle til, for at vi kunne vende tilbage til normale tilstande og genoprette landets økonomi.

For at forstå det nye politiske landskab i Portugal er det vigtigt at kaste et lille

tilbageblik på historien. Portugals demokratiske tradition er ikke lang. I 1926 satte militæret med et kup en stopper for den 1. republik, som havde væltet kongemagten i 1910, og indførte under ledelse af økonomiprofessoren António Salazar et diktatur, der varede i 48 år. Først 25. april 1974 afsatte de unge kaptajner i hæren, som var trætte af kolonikrigene i Afrika, igen diktaturet, denne gang med nelliker i geværløbet, som understregede revolutionens fredelige karakter – derfor fik den tilnavnet Nellikerevolutionen.

Der skulle nu indføres et politisk system med frie valg baseret på en demokratisk grundlov. Under Salazar havde alle politiske partier været forbudt, og kun kommunistpartiet, Partido Comunista Português (PCP) havde opereret som en illegal modstandsbevægelse under diktaturet. Partiets leder Álvaro Cunhal befandt sig i landflygtighed i Moskva på tidspunktet for Nellikerevolutionen.

Socialistlederen Mário Soares opholdt sig i eksil i Paris. Han blev valgt som partiformand, da det portugisiske socialistparti, Partido Socialista (PS) i 1973 blev grundlagt i Tyskland med støtte fra SPD og Friedrich Ebert Stiftung. Umiddelbart efter 25. april vendte begge politiske ledere hjem til Portugal, hvor også borgerlige kræfter var i gang med at skabe nye partier. De to ledende borgerlige partier frem til i dag har været det liberale Partido Social Democrata (PSD) og det konservative Partido do Centro Democrático Social/ Partido Popular (CDS-PP).

I 1975, på årsdagen for Nellikerevolutionen, blev der afholdt valg til den grundlovgivende forsamling. PS og PCP opnåede tilsammen over halvdelen af stemmerne og kunne sætte tydelige aftryk på en grundlov med et stærkt socialistisk islæt. Den gav mulighed for nationalisering af banker og store virksomheder og en omfattende jordreform, der overlod de store godser til landarbejderne. Tilmed blev der indført en paragraf, der forbød individuelle fyringer på arbejdsmarkedet, og grundloven slog endvidere fast, at landet skulle udvikle sig hen imod socialisme.

Efterfølgende forsøgte PCP sammen med venstreorienterede officerer i hæren i november 1975 at gennemføre et kup, hvilket fik militærets borgerlige fløj til at gribe ind. De revolutionære officerer blev fængslet, og det første parlamentsvalg kunne som planlagt afholdes 25. april 1976, hvorefter den politiske situation i landet blev normaliseret. Men forløbet havde medført, at tilliden mellem PS og PCP blev brudt, og de to partier samarbejdede ikke de næste 40 år.

Eurokommunismen nåede aldrig til Portugal

PS blev det største parti ved det første frie valg i 1976 med 37% af stemmerne,

og partileder Mário Soares dannede en mindretsregering. Han erklærede PS for et midterparti, der ikke havde nogen interesse i at samarbejde med PCP, som han anså for at være styret fra Moskva. PCP på sin side foretrak rollen i opposition fremfor at fungere som støtteparti for en socialistregering.

Lederen af det kommunistpartiet Álvaro Cunhal havde tilbragt årene fra 1961 til 1974 i eksil i Moskva, hvor han knyttede tætte bånd til Sovjetunionens Kommunistiske Parti. Cunhal tog afstand fra den reformistiske vej, som andre kommunistiske ledere i Italien, Spanien og Frankrig slog ind på i 70erne, og han afviste al kritik af Sovjetunionen. Han talte hånligt om de europakommunistiske ideer om, at de europæiske kommunistpartier skulle moderniseres og gøres mere vestlige og frigøre sig fra Sovjetunionen. Selv om Álvaro Cunhal modtog Leninprisen af Gorbatjov i 1988 blev sidstnævnte betragtet som forræder internt i PCP, som aldrig accepterede hverken Glasnost eller Perestrojka.

I årene efter nellikerevolutionen lå PCP på omkring 12 % af stemmerne, og opnåede absolut flertal i visse kommuner i det sydlige Portugal, men i 1999 da Venstreblokken BE (svarende politisk til SF) blev dannet af små partier på venstrefløjen, måtte PCP aflevere en del af stemmerne til den nye konkurrent.

Den manglende alliance mellem centrum-venstre betød, at der ikke blev indgået aftaler om basale politikområder som finansloven bortset fra nogle få undtagelser, som f.eks. den store socialreform i 1996, der sikrede kontanthjælp efter fransk model til 183.000 familier.

Fra 1991 til 2017 havde PS regeringsmagten i 15 år, men kun i 2005 opnåede de absolut majoritet. Ellers var der tale om mindretsregeringer, der baserede sig på aftaler med de to borgerlige partier. Disse partier fik dermed indflydelse på den førte politik i Portugal på trods af, at der var et flertal til venstre i salen.

Det var også tilfældet, da finanskrisen ramte Portugal. Den socialistiske regering under José Sócrates mistede i 2009 sit absolutte flertal, og hans hovedopgave var at forhandle et låneprogram på 78 mia. euro på plads med den såkaldte Trojka, der bestod af EU Kommissionen, Den Europæiske Centralbank (EBC) og IMF. Både højre- og venstrefløjen nægtede imidlertid at stemme for aftalen, og Sócrates måtte udskrive valg i utide i 2011.

Krisepolitikken

Valget i 2011 blev vundet stort af PSD og CDS, som sad hele valgperioden ud til 2015. Trojkaen havde som modydelse for lånet fremført krav om, at regeringen indførte et privatiseringsprogram inden for strategisk udvalgte sek-

torer, bl.a. transport og energi, samt krav om offentlige nedskæringer, velfærdsreformer og en plan for arbejdsmarkedet, der gjorde det lettere at afskedige medarbejdere og ansætte på korttidskontrakter. Der blev indført flere hundrede nye love i perioden 2011-2014, som interventionen gjaldt, og regeringen foretog yderligere stramninger for at få det offentlige underskud og statsgælden ned.

Da man ifølge den portugisiske grundlov ikke kan fyre fastansatte i den offentlige sektor, blev deres løn i stedet reduceret med op til 36%, arbejdstiden sat op og 4 årlige helligdage sløjft. Pensionerne blev også beskåret og den offentlige service blev forringet på næsten alle områder. Mindstelønnen blev fastfrosset i flere år, og der blev indført høje personskatter. Momsen blev sat op, hvilket førte til at Lissabons normalt livlige restauranter lå næsten øde hen, og masser af andre små familieejede virksomheder måtte lukke, mens arbejdsløsheden kom helt op på 17,5%, hvor ledigheden tidligere lå på mellem 6-8%. Unge mennesker begyndte at emigrere med op til 100.000 om året.

En klar mangel i EU's redningsprogrammer i kriselandene har generelt været, at der ikke var midler til at stimulere vækst, og landene derfor blev fastholdt i en økonomisk lavkonjunktur.

Et mudret resultat førte til nye muligheder

Den hårde nedskæringspolitik gav venstrefløjspartierne vind i sejlene på ny. Venstreblokken BE og kommunistpartiet PCP (som opstiller sammen med det lille Økologiske Parti) gik frem ved valget i 2015. De to partier fik til sammen mere end 18 % af stemmerne. PS opnåede 32,31 % hvilket var en fremgang på ca. 4 % i forhold til sidste valg. De to borgerlige partier, der opstillede på en fælles liste, måtte nøjes med 38,86 % af stemmerne. Da stemmerne var talt op rakte formanden for PS, António Costa hånden ud til de to venstrefløjspartier og inviterede dem til at indgå en aftale om et regeringsgrundlag med PS i regering og de to andre som støttepartier.

Socialistpartiets ændrede holdning til samarbejdet med venstrefløjen har mange forklaringer, ikke mindst havde António Costa og hans allierede i partiet brug for at vise baglandet, at de kunne levere regeringsmagten efter, at han året forinden havde udfordret og væltet den siddende formand. Men det var også klart, at ovenpå den barske krisepolitik, ønskede vælgerne, at partiet brugte centrum-venstre-flertallet til en ny politik. Samtidig var der vokset en ny generation frem i PS, som ikke var traumatiserede af begivenhederne omkring revolutionen i 1975, og partiet frygtede nok også det, som portugiserne kalder pasokisering efter det græske socialistparti Pasoks fallit. Det var utvivlsomt også en fordel, at António Costa, som borgmester i Lissabon fra 2005-

2015, havde indgået i alliancer med venstrefløjen, så han havde stor erfaring i at forhandle med dem. At Costas far var en kendt kommunistisk forfatter, var måske også medvirkende til, at PCP's generalsekretær, den aldrende metalarbejder Jerónimo de Sousa, ikke tøvede med at indlede et samarbejde om at rette op på landets økonomiske situation. Samme svar kom fra Venstre-blokkens ledelse.

Den siddende portugisiske præsident har en betydelig indflydelse og kan udpege regeringschefen og opløse parlamentet. Allerede inden aftalen mellem centrum-venstre-partierne var officiel, gik den daværende præsident, den borgerlige Cavaco Silva ud i pressen og afviste muligheden for at danne en regering med PCP, der både var imod NATO og EU, som støtteparti.

Han foreslog i stedet at den borgerlige koalition, skulle regere med støtte fra PS, da det største parti traditionelt har dannet regering. Da dette forslag til regering blev nedstemt i parlamentet, krævede præsidenten af Costa, at venstrefløjen skulle skrive under på, at de respekterede EU's budgetregler, hvilket de afviste.

Situationen blev nu trukket i langdrag, men præsidenten blev til sidst nødt til at give efter for det parlamentariske flertal, og den nye regering var en realitet den 25. november 2015. António Costa indgik aftaler med partierne hver for sig, og ingen gav hinanden en blanco check på forhånd. Den politiske situation blev omtalt af analytikerne som den mest kritiske siden nellikerevolutionen og få kommentatorer gav regeringen mere end nogle måneders levetid.

En ny begyndelse

PCP havde stillet som betingelse for at støtte regeringen, at de påbegyndte privatiseringer af den offentlige transport i de to store byer Porto og Lissabon og det statslige flyselskab TAP skulle ruller tilbage. Det var et krav fra den kommunistisk ledede faglige hovedorganisation CGTP (Confederação Geral dos Trabalhadores Portugueses), som netop i disse sektorer har en høj organisationsprocent. Samtidig ville de have garanti for, at mindstelønnen kom til at stige i en hurtigere takt end PS havde foreslået i deres valgprogram. Venstreblokken stillede krav om, at de offentlige ansatte skulle have deres fulde løn tilbage straks, de fire helligdage genindføres og arbejdsugen reduceres fra 40 til 35 timer, som det havde været kutyme før krisen. PS anerkendte disse krav, som blev gennemført kort tid efter regeringens indsættelse.

Venstrefløjspartierne ville også gerne afskaffe korttidskontrakter på arbejdsmarkedet generelt og tilbagerulle arbejdsmarkedsreformerne, men det gik PS ikke med til. I stedet indgik partierne et kompromis om at arbejde hen imod at afskaffe løsansættelser i den offentlige sektor, men bevare muligheden i den

*De portugisiske kvindeorganisationer deltog også i den globale Women's March 21. januar 2017 i protest mod indsættelsen af præsident Trump. På skiltet står "Slut volden imod kvinder".
Foto: Britta Thomsen.*

private. Aftalerne mellem partierne anerkendte deres forskellige partiprogrammer og hensigten var ikke, at de skulle stemme sammen om alle emner. F.eks. stemte PCP sammen med de kristelige imod et forslag fra regeringen om aktiv dødsbistand, og da regeringen ville nedsætte moms på kulturtilbud, men ikke lade det gælde tyrefægterarenaen i Lissabon af hensyn til dyrevelfærden, fik de ikke kommunisternes stemmer, da mange af partiets medlemmer er tyrefægtnings-aficionados.

Økonomien går frem

Regeringens fokus var fra starten på arbejdsløshed, investeringer og genopretning af befolkningens indkomst. Skatten blev sat ned for de laveste indtægter, som også fik reduceret prisen på el og vand. Borgernes tillid til de politiske institutioner blev genskabt samtidig med, at den forbedrede private økonomi gav mulighed for ny indenlandsk efterspørgsel, som igen skabte grobund for at tiltrække investeringer. Gældsafviklingen åbnede op for, at Portugal igen kunne nyde godt af EU's fonde til nye investeringer i infrastruktur og nye virksomheder, og langsomt kom væksten i gang igen. Under krisen var der blevet indført et skattesystem, som sikrede staten indtægter fra små servicevirksomheder, som renserier, frisører og liberale erhverv, der ikke tidligere havde betalt skat. Samtidigt har den generelle opsving også hjulpet til med at forbedre den økonomiske situation.

Regeringen satte momsen ned på restauranter og turismen begyndte igen at boome, hvilket blev tydeligt i bybilledet med nye hoteller, restauranter og butikker, der åbnede overalt. Sidste år besøgte 20 millioner turister landet, der selv har 10 mio. indbyggere, hvilket var absolut rekord. De brugte dagligt 41,5 mio. Euro.

Udenlandske investeringer i produktion og byggeri er tårnhøje, og den gamle bydel i Lissabon er blevet restaureret med AirBnB overalt i de gamle huse. Den traditionelle tekstilindustri har fået en renaissance med egne brands og ny design, og iværksætteri inden for IT-sektoren er også hastigt voksende. Spanske, kinesiske og brasilianske virksomheder investerer i den portugisiske infrastruktur, men spørgsmålet er, hvor meget skatterevenue, der kan forventes fra dem i de kommende år.

Turismen blev ikke mindst hjulpet godt på vej, fordi turistdestinationerne omkring Middelhavet har haft problemer med terrorangreb og flygtninge. Siden 2015 har kun 1.552 flygtninge fundet fast bopæl i Portugal selv om regeringen har tilbudt EU at modtage 10.000.

Portugal har som følge af emigrationen og det lave fødselstal haft et befolkningsunderskud, som de forsøger at løse ved bl.a. at give gode vilkår for udlændinge, der slår sig ned, og overtale de unge emigranter til at vende hjem. Siden 2015 er der skabt 341.000 nye jobs og arbejdsløsheden er mere end halveret.

Ligestilling

Portugal er et af EU's mest ulige lande, hvilket regeringen prøver at udligne ved at øge lønninger og disponible beløb for de lavest lønnede og gennem målrettede strategier for egnsudvikling for at udjævne de regionale forskelle i landet.

På den værdipolitiske front har regeringen taget en lang række initiativer, lige fra enliges ret til insemination til homoseksuelle pars ret til adoption. Der er indført love om, at der til alle valg i Portugal skal der være mindst 40% af hvert køn opstillet på alle partilister. PCP stemte imod, fordi de mener, at kvinder ikke nødvendigvis er progressive, men PSD stemte for og sikrede dermed et flertal. Endvidere skal mindst 40% af topledere i den offentlige sektor udgøres af det ene køn, hvilket ikke er så vanskeligt i Portugal, da landets kvinder har en høj erhvervsdeltagelse og er blandt de bedst uddannede i Europa. Samme regler gør sig gældende i de offentlige og private virksomheders bestyrelser.

Portugal og Euroen

Da António Costa trådte til som statsminister lovede han at leve op til EU's budgetkrav, men samtidig gøre op med sparepolitikken og skabe økonomisk vækst. Der hersker ingen tvivl om, at portugiserne mener, at en del af de økonomiske problemer i kriselandene skyldes EU's nidkære sparepolitik. For at undgå at landene havner i samme situation igen, arbejder den portugisiske regering intenst på at få lavet ændringer i Eurozone-samarbejdet. Allerede i 2016 rejste António Costa til Athen for at etablere et samarbejde med den græske statsminister Alexis Tsipras omkring reformer af Euroen, og det lykkedes ham at samle de 7 sydeuropæiske kriselande i en alliance omkring kravet om reformer på tværs af politiske skel.

Situationen i EU med Brexit og de indgreb, som allerede var foretaget i den portugisiske økonomi kombineret med den forbedrede økonomiske situation, gjorde det nemmere for Costas regering at få opbakning til deres økonomiske politik. Man anerkendte i Bruxelles, at Portugal havde fundet et bedre svar på krisen, og Ministerrådet kvitterede med at udpege Portugals finansminister Mário Centeno som formand for Euro-gruppen.

Befolkningen vil formentlig belønne regeringen til valget næste år, og allerede nu viser meningsmålingerne, at PS står til 42% af stemmerne til Europa-Parlamentsvalget i 2019. I den forbindelse har António Costa erklæret, at valgkampagnen vil komme til at handle om, hvordan samarbejdet i Eurozonen kan forbedres.

Støttepartierne har betalt en pris med en mindre tilbagegang, men samlet står centrum-venstre stærkere i målingerne end ved sidste valg og vil derfor højt sandsynligt gentage succeszen efter valget i 2019, som en portugisisk minister udtrykte det.

Portugiserne viste et alternativ til sparepolitikken. I dag hænger regnskabet sammen og borgerne tør tro på fremtiden. 2018 blev året, hvor Portugals økonomi voksede mere end EU-landenes gennemsnit og ved udgangen 2018 var gælden tilbagebetalt

Samarbejdet på venstrefløjen om en ny politik bliver også kaldt den fjerde vej af de portugisiske socialister, som opfordrer til, at andre lande lader sig inspirere af det. I Portugal er der ingen tvivl blandt samarbejdspartnerne om "at det var det hele værd" som Costa konstaterede, da de vedtog den sidste finanslov. Mon ikke man kan regne med, at regeringen "a gerinconca", himstregimsen, vil gentage succeszen efter parlamentsvalget 6. oktober 2019?

Britta Thomsen

Cand.mag. i historie og portugisisk
MEP for Socialdemokratiet 2004-2014